

Advokáti u prvorepublikových pracovních soudů

prof. JUDr. LADISLAV VOJÁČEK, CSc.

U en několik dní po vzniku republiky, 4. listopadu 1918, se ústředna odborových organizací „Odborové ústředí československé“ obrátila na Národní výbor československý a dožadovala se reformy živnostenských soudů, rozhodujících spory z pracovního (služebního) poměru. Zejména žádala výrazné rozšíření jejich působnosti a zvýšení jejich počtu.¹ Ministerstvo spravedlnosti hozenou rukavici zvedlo a na začátku června roku 1923 připravilo první koncept vládního návrhu zákona o soudnictví ve sporech z poměru pracovního, služebního a učňovského (o soudech živnostenských). Po letech přerušovaných příprav nakonec v roce 1931 spatřil světlo světa zákon č. 131 Sb. z. a n., o soudnictví ve sporech z poměru pracovního, služebního a učebního (zákon o pracovních soudech).²

První zveřejněný koncept vládního návrhu zákona o soudnictví ve sporech z poměru pracovního, služebního a učňovského z roku 1923 výslovně zakazoval zastupování stran advokáty (§ 21). Konstatováním, že „zastoupení advokáty není dovoleno“, navazoval na platnou úpravu, podle níž byli advokáti z řízení před živnostenskými soudy vyloučeni. Ti se tomu ovšem vehementně bránili, na posled jen krátce před rozesláním osnovy zainteresovaným institucím výbor Advokátní komory v Čechách.³ Odvolával se zejména na skutečnost, že do kompetence živnostenských soudů měly nově připadnout také pracovní spory obchodních pomocníků. Při nich šlo často o subtilní právní problémy a relativně vysoké peněžní částky, proto § 41 platného zákona o obchodních pomocnících z roku 1910 možnost nechat se v řízení před soudem zastoupit advokátem připouštěl. Výbor Advokátní komory zároveň mohl poukázat na nový rakouský zákon o živnostenských soudech (č. 229/1922 BGBl.), který připouštěl zastupování advokáty v pracovních sporech v hodnotě nad 10 000 rakouských korun.

Když Ministerstvo spravedlnosti žádalo o stanovisko ke zmíněnému konceptu různé zainteresované instituce, výbor Advokátní komory v Čechách neoslovilo. Ten se však

v listopadu 1923 sám zapojení do diskuse aktivně dožadoval. Stěžoval si přitom, že „všem příslušníkům těchto zaměstnání, zaměstnavatelům i zaměstnancům, chce osnova vzítí možnost, aby se ve svých sporech do rámce §u 1. osnovy spadajících dali v I. stolici zastoupiti svým důvěrníkem práva znalým, dle výcviku svého a dle předpisu advokátního řádu k zastupování stran před všemi úřady a soudy povoláním“.⁴

Zastupování stran advokáty před živnostenskými soudy považovaly za potřebné a prospěšné i jiné instituce. V písemných stanoviscích k předloženému konceptu vládního návrhu připouštělo fakultativní účast advokátů Ministerstvo unifikací (přímo na předcházející poradě na Ministerstvu spravedlnosti jeho zástupce ministerský rada Schrotz argumentoval tím, že na Slovensku tyto spory příslušely před řádné soudy, takže slovenským advokátům by se vzala významná část jejich působnosti⁵). Zastupování advokáty prosazovaly i Odborové sdružení československé, Obchodní komora v Banské Bystrici, Obchodní komora v Praze (s tím, že náklady ponese zastupovaná strana) a Jednota pro péči hospodářskou a kulturní. Ministerstvo obchodu ji také připouštělo, ale jen ve zvlášť výjimečných případech. V účasti advokátů při řešení pracovních sporů viděli především záruku ochrany práv zúčastněných.

Naopak vyloučení advokátů prosazovala stanoviska Ministerstva zásobování, Ministerstva zemědělství a Ústředny obchodních komor, prezentující názor většiny komor, které sdružovala.⁶ A k vyloučení advokátů se zřejmě přikláněli i ti, kteří se k němu výslovně nevyjádřili, neboť tím vlastně mlčky podpořili předložený návrh. Odpůrci zastupování stran advokáty se – bohužel na základě praktických zkušeností – obávali zejména umělého prodlužování sporů, jejich zdražování, případně i navození nerovnosti procesních stran.

Z uvedeného výčtu organizací je zřejmé, že v této otázce linie odlišných názorů výjimečně nevedla po jinak jasné ose zaměstnanci kontra zaměstnavatelé, resp. instituce hájící spíše zájmy zaměstnanců kontra instituce bližší zaměstnavatelům. Zde zřejmě rozhodovaly hlavně zkušenosti a individuální postoje osob, které se na tvorbě stanovisek podílely. Jistě tomu tak bylo proto, že tu nešlo o klasickou pracovněprávní záležitost, dotýkající se přímo pracovního poměru.

Na základě vznesených připomínek připravilo ministerstvo na jaře roku 1924 druhou verzi vládního návrhu, kterou opatřilo i důvodovou zprávou. Jeho § 21 vycházel z jiné filozofie než první verze: „Strany mohou se dáti před pracovním soudem zastupovati každou svéprávnou osobou, která jest schopna před soudem jednati [s pozdějším rukou psaným doplněním: „pokud není soudu známa jako pokoutník“, převzatým z námětu Ministerstva pro správu Slovenska]. Dá-li se strana zastupovati ve sporu, jehož předmět nemá hodnotu vyšší než 300 Kč, nepřísluší jí proti odpůrci nárok na náhradu nákladů z toho vzešlých“.⁷ Zákonodárce novým zněním reagoval na stanoviska dříve dotazovaných institucí. „Ustoupil“ v tom, že zastupování advokáty připustil, ale zároveň chtěl ustanovením o sporech s nízkou hodnotou zabránit neade-

1 Národní archiv, fond Ministerstvo spravedlnosti 1918-1945 (dále „MSpr“), kart. 585.

2 Text zákona s důvodovou zprávou a dalšími dokumenty z jednání parlamentních orgánů in Hlaváček, Jaromír (ed.): Pracovní soudy. Zákon ze dne 4. července 1931, č. 131 Sb. z. a n. o soudnictví ve sporech z poměru pracovního, služebního a učebního (o pracovních soudech) se sněmovními materiáliemi a rejstříky, nákladem společné ústředny svazů zaměstnaneckých Odborového sdružení československého, Praha 1931. Komentovaný zákon a prováděcí předpisy též in Freudenfeld, František – Kasanda, Jan: Pracovní právo republiky Československé, V. Linhart, Praha 1938, str. 738-786.

3 K tomu Přípis výboru Advokátní komory v Čechách Ministerstvu spravedlnosti z 1. září 1923; Národní archiv, fond MSpr, kart. 584.

4 Stanovisko výboru Advokátní komory v Čechách z 23. září 1923; Národní archiv, fond MSpr, kart. 584.

5 Úřední záznam z jednání o zákonu o živnostenských soudech z 25. června 1923; fond MSpr, kart. 584.

6 Texty stanovisek oslovených subjektů a sumarizující přehled připomínek (rukopis); Národní archiv, fond MSpr, kart. 584.

7 Vládní návrh. Zákon ze dne ... 1924 o soudnictví ve sporech z poměru pracovního, služebního a učebního (o soudech pracovních); Národní archiv, fond MSpr, kart. 584.

kvátnímu zdražování soudního řízení. Odvolal se také na již zmíněnou rakouskou úpravu.

Příprava zákona o pracovních soudech pak prošla řadou dalších peripetií, které nebudeme sledovat. Podstatné je, že účast advokátů už nebyla zpochybněna. Zároveň se k ní však zase pojilo omezení, ovšem motivované a pojaté poněkud jinak než v roce 1924. Zákon o pracovních soudech, jak jej v roce 1931 schválilo Národní shromáždění, tak v § 23 stanovil: „Strany mohou se dáti před pracovním soudem zastupovati každou svéprávnou osobou, která je schopna před soudem jednati. Ve sporech, jejichž předmět nemá hodnotu vyšší než 1000 Kč, jest vyloučeno zastoupení advokátem; ve sporech těchto nemohou advokáti stranu zastupovati ani jako funkcionáři podniků, které jsou ve sporu před pracovním soudem stranami“. Zatímco tedy předchozí podoba omezení akcentovala především ochranu před zdražováním pracovních sporů, v této podobě mělo omezení bránit hlavně jejich prodlužování (a druhotně i zdražování). V parlamentní diskusi se proti zastupování advokáty vyslovil německý nacionálně orientovaný poslanec Richard Köhler, naopak agrárník Josef Tůma konstatoval, že proti navrhovanému znění nemá námitek.

Hranice 1000 Kč se neopírala o exaktní fundament, ale byla výsledkem kompromisu (ministerstvo původně vycházelo z částky 500 Kč, zatímco Ministerstvo obchodu navrhovalo 2000 Kč⁸). Na jednání zástupců koaličních stran v únoru 1931 navrhoval senátor dr. Vladimír Fáček zrušení tohoto omezení nebo alespoň podstatné snížení hranice, ale bez úspěchu. V zřejmém voluntarismu při určování této důležité hranice vidím nejslabší prvek nové úpravy, i když na druhé straně ve fázi přípravy zákona bylo prakticky nemožné opřít se o konkrétní fakta. Bohužel jsem však nenašel doklady, že by se Ministerstvo spravedlnosti později pokusilo vhodnost nastavené hranice ověřit.

Z textu vypadla dřívější nesporně odůvodněná zmínka o pokoutnicích, proto se například zástupce Ministerstva unifikací dožadoval, aby jejich vyloučení výslovně zmínila alespoň důvodová zpráva.⁹

Druhý odstavec § 23 ukládal vládě, aby nařízením stanovila zvláštní sazby advokátských odměn při zastupování před pracovními soudy. Ministerstvo spravedlnosti však s přípravou tohoto vládního nařízení příliš nespěchalo, až svými průtahy přimělo poslance Johanna Greifa, Richarda Köhlera a další, aby koncem října 1932 ministra interpelovali.¹⁰ Rychlé úpravy se dožadovali proto, že podle nich praxe rychle ukázala, jak neúnosná je pro mnohé zastupované zaměstnance finanční zátěž spojená s vedením sporu. Vláda pak příslušné nařízení vydala v listopadu 1932 (vl. nař. č. 170 Sb. z. a n., kterým se upravuje sazba odměn za zastupování advokáty v řízení před pracovními soudy a v řízení opravném). Existující stav však změnila jen nepatrně. Potvrdila totiž, že pro advokáty i před pracovními soudy v zásadě platí ustanovení vládního nařízení č. 95/1923 Sb. z. a n., kterým se ustanovují sazby pro výkony advokátů a jejich kancelářů, včetně připojeného sazebníku. Jen při hodnotě pracovního sporu nepřesahující 5000 Kč příslušel za některé úkony advokátům nárok na odměnu nižší o 20 % oproti řízení před řádným soudem.

O výklad na první pohled zcela jasného ustanovení § 23 odst. 1 o zastupování advokáty se v následujících letech roz-

hořely dva spory, resp. ve dvou případech se ukázalo, že soudy nepostupují jednotně. V roce 1933 šlo o to, zda ve sporech do 1000 Kč mohou strany zastupovat advokátní koncipienti, a v roce 1938, zda v takových sporech mohou zastupovat úředníci advokátních kancelářů. Zatímco některé soudy vnímaly angažmá advokátních koncipientů a úředníků advokátních kancelářů jako obcházení zákona, nakonec převážil názor, že zastupování těmi i oněmi je přípustné. V obou případech se také argumentovalo obdobně: výchozím konstatováním, že se strany mohou dát zastupovat „každou svéprávnou osobou“, a hledáním smyslu následného omezení. Někteří vyloučení advokátů v menších sporech spojovali se snahou zabránit účelovému zdražování sporu, případně i prodlužování procesu, jiní zase akcentovali nebezpečí nerovnosti stran. Při zastupování advokátními koncipienty i úředníky advokátních kancelářů ovšem účelové zdražování ani prodlužování sporu nehrozilo, protože obojí si mohli účtovat jen náklady jako jakákoliv jiná osoba. Také nebezpečí nerovnosti stran se nijak nezvyšovalo, protože straně nebylo možné zabránit, aby si opatřila informace od advokáta, navíc zaměstnanci se mohli nechat zastupovat tajemníky nebo úředníky odborových organizací. Možnost nechat se zastupovat úředníky advokátních kancelářů potvrdil i Nejvyšší soud v rozhodnutí ze 14. října 1937 (č. R III, 306/37; Vážný, č. 16440), aniž by však svůj názor jakkoliv zdůvodnil.

Mnozí příslušníci advokátského stavu se nechtěli smířit s tím, že se u pracovních soudů nemohou plně uplatnit. Napovídá tomu námět na novelizaci zákona o pracovních soudech z roku 1938, vycházející z požadavku správního výboru Advokátní komory v Bratislavě, aby bylo zrušeno „pre advokátův ponižující“ ustanovení o zákazu zastupování ve sporech s hodnotou pod 1000 Kč.¹¹

I když se to mnoha advokátům nelíbilo, omezení jejich účasti v pracovních sporech jen na závažnější případy mělo v prvo-republikových poměrech své raciono. A dostatečně sebevědomí a svědomití advokáti v něm rozhodně nemuseli vidět ani nic ponižujícího. U sporů s malou hodnotou prostě dominoval zájem na rychlém a levném řízení. Otázkou jen bylo, kde skutečně je optimální hranice, po jejímž překročení naopak spíše převáží zájem na kvalifikovaném právním zastoupení.

◆ Autor působí na katedře dějin státu a práva
Právnické fakulty MU v Brně.

8 Přehled stanovisek jednotlivých ministerstev, 4. října 1930; Národní archiv, fond MSpr, kart. 589.

9 Stanovisko Ministerstva unifikací ze 14. července 1930; Národní archiv, fond MSpr, kart. 589.

10 Jak Ministerstvo spravedlnosti nespěchalo s přípravou tohoto předpisu, tak nespěchalo ani s odpovědí na poslancekou interpelaci. K tomu interpelace z 30. října 1932 (www.psp.cz, Digitální knihovna, NS RČS 1929-1935, Poslanecká sněmovna, tisk č. 2035/X.) a odpověď na ni z 26. května 1933 (www.psp.cz, Digitální knihovna, NS RČS 1929-1935, Poslanecká sněmovna, tisk č. 2294/XVIII.).

11 Námět na novelizaci zákona o pracovních soudech z 24. května 1938; Národní archiv, fond MSpr, kart. 588.